

“פנסיה חובה”

מערכת הפנסיה הישראלית ומערכת הפנסיה השבדית

:: עמי וטורי

במקרה הדני רק תוספת לבסיס הגבוה ממילא (הפנסיה אינה מתווספת במלואה מאחר ומעבר לרף מסוים היא מפחיתה באופן פרופורציוני את מרכיב השלמת ההכנסה שבקצבת הזקנה הבסיסית).

שבדיה בחרה במודל הפנסיה הצוברת החלה על כלל האוכלוסייה. מדובר במודל שהגיע לתצורתו הנוכחית בעקבות רפורמת הפנסיה השבדית של 1999. המודל מבוסס על העקרונות הבאים: א) הבטחת פנסיית מינימום גבוהה לכלל הפנסיונרים השבדים. ב) איזון אקטוארי מלא של קרנות הפנסיה. ג) הפנסיה מבוססת על כל תקופת גיל העבודה. ד) התשואה לחוסך על רוב החיסכון הפנסיוני הינה תשואה קבועה שאינה תלויה בתנודות השוק ובתשואה של קרן הפנסיה על השקעותיה. ה) ההון הפנסיוני נצבר כמעט כולו בקרנות פנסיה ממלכתיות או בקרנות פנסיה של ארגוני העובדים. קרנות הממלאות גם תפקיד חשוב בכפיית התנהלות המכבדת את זכויות העובדים אצל תאגידי סקנדינביים ותאגידי אחרים שהקרנות מושקעות בהן. למעשה בזכות קרנות הפנסיה רוב ההון הפנסיוני מצוי בידי גופים ציבוריים.

הרפורמה שימרה את רוב מטרותיו של חוק הפנסיה הממלכתית השבדי המקורי מראשית שנות ה-60. אם כי היא העלתה מחד את הפנסיה של בעלי הכנסות נמוכות במסגרת שוק העבודה וקיצצה במידת מה את הפנסיות של בעלי הכנסות הבינוניות גבוהות במסגרת שוק העבודה.

כיצד מתממשים עקרונות מערכת הפנסיה השבדית?

הביטוח הלאומי השבדי ערב לכל פנסיונר לפנסיית מינימום של כ-90,000 כתר לשנה. לכך מתווספים הצבירה המינימלית שאינה גורעת מסכום הבסיס והסיוע האוטומטי בדיוור למי שאין לו דירה ללא משכנתא המביאים את

הפנסיה בישראל, דנמרק ושבדיה

בתחילת שנת 2008 נכנס לתוקפו צו ההרחבה להסכם הקיבוצי הכללי בין לשכת התאום של הארגונים הכלכליים וההסתדרות הכללית ובמסגרתו הונהג ביטוח פנסיוני מקיף במשק, שחל על כל אותם אלה שלא נהנו מהסדר פנסיוני קודם. צו ההרחבה ידוע בשמו: “פנסיה חובה”. עם זאת, יש להדגיש שגם לאחר תחולת צו ההרחבה בישראל אין חוק פנסיה ממלכתי או קצבת זקנה אוניברסלית שניתן לחיות ממנה. תחת זאת, יש לנו קרנות פנסיה מופרטות החלות רק על חלק ממרכיבי השכר. קרנות שהצבירה בהן מתקיימת רק עבור מי שעובד בפועל וגם זאת לא מהיום הראשון. הקרנות עצמן ושיעור ההפרשה אליהן אינם אחידים והם נעים מקרוב ל-20% מהשכר המבוטח למי שנהנה מהסכם קיבוצי עם הסדר פנסיה מיטיב ועד 15% הפרשה כוללת החל משנת 2013 למי שאיננו מזלזל להיות מכוסה ע”צו ההרחבה הפנסיוני.

פנסיה צוברת ממלכתית אינה הכרח במסגרת המודל של מדינת הרווחה הסוציאל-דמוקרטית. בדנמרק פנסיה צוברת קיימת בעיקר מתוקף הסכמים קיבוציים החלים כמעט על כל השכירים. קרנות הפנסיה עצמן הנן בבעלות ארגוני עובדים ושיעור ההפרשה והתקבולים הפנסיונים משתנה מקרן לקרן. נוסף על הסדרי הפנסיה, דנמרק מבטיחה במקביל לכל תושביה קצבת זקנה אוניברסלית שיחד עם מרכיבי השלמת ההכנסה, תקבול על השתתפות בשוק העבודה והסיוע בדיוור, המובנים בתוך קצבת הזקנה האוניברסלית, מבטיחים לכל דני פנסיית מינימום נטו בגובה הנטו של שכר המינימום הדני עבור מישרה מלאה, כ-11,500 כתר דני לחודש (כ-1500 אירו), השקולים יחסית לתל”ג הדני למצב שבו פנסיית המינימום נטו עבור פנסיונר ישראלי במחירי 2008 תהיה 3700 ₪ לחודש. הפנסיה מתוקף הסכמים קיבוציים היא

בישראל קרנות הפנסיה מופרטות וחלות רק על חלק ממרכיבי השכר. בקרנות אלו הצבירה מתקיימת רק עבור מי שעובד בפועל וגם זאת לא מהיום הראשון.

קרנות הפנסיה השבדיות ממלאות תפקיד חשוב בכפיית התנהלות המכבדת את זכויות העובדים... למעשה, בזכות קרנות הפנסיה רוב ההון הפנסיוני בשבדיה מצוי בידי גופים ציבוריים.

בשבדיה סטודנטים, מי שמטפלים בילד בביתם, מי שמטפלים בבן משפחה חולה וחיילים בשירות חובה או צעירים בשירות לאומי נחשבים כמי שמקבלים שכר לצורך הצבירה הפנסיונית והמדינה משלמת עבורם לקרן הפנסיה.

בעלי הכנסות גבוהות ובינוניות מקבלים פנסיה נמוכה יחסית מהמערכת הממלכתית שעה שבעלי הכנסות של צווארון כחול ומקבלי שכר נהנים מהכנסה נטו כמעט זהה או זהה לזו שהייתה להם בזמן שעבדו.

מערכת הפנסיה הישראלית מטיבה רק עם מיעוט שזכה ליציבות תעסוקתית במסגרת מקומות עבודה עם הסכם קיבוצי טוב והסדרי קביעות.

החציוני עבד עובדי צווארון כחול בשבדיה והיה מובטל או חולה במשך 5 שנים במצטבר ובמהלכם קיבל דמי אבטלה, יצבור עד גיל 65 חיסכון פנסיוני של 1,803,000 כתר. סכום זה יזכה אותו בתשלום של 112,725 כתר לשנה (לפי תוחלת חיים של 81 שנה). אם אין לו קרן פנסיה נוספת מתוקף הסכמים קיבוציים הוא יהיה זכאי לרשת הביטחון הפנסיונית וסיוע בדירור שיביאו את הכנסתו נטו ל-155,000 כתר לשנה. כלומר כ-94% מהנטו שלו בזמן שעבד (לשכיר ללא ילדים עם משכורת של 240,000 כתר לשנה יהיה בשבדיה שכר נטו של כ-165,000 כתר לשנה).

מורה בתיכון שהרוויחה בממוצע כ-320,000 כתר לשנה במשך 38 שנה, למדה 5 שנים באוניברסיטה לפני שהתחילה לעבוד כאשר כל שנת אוניברסיטה מחושבת כשכר שנתי של 84,000 כתר לשנה והייתה בחופשת לידה במשך שנתיים שבהן קיבלה 240,000 כתר לשנה (דמי הלידה המקסימליים). תצבור חיסכון פנסיוני של 2,247,000 כתר, ותהיה זכאית, בהנחה שפרשה בגיל 65 ללא פנסיה נוספת מתוקף הסכם קיבוצי, לפנסיה שנתי של 140,000 כתר. מה שיביא אותה עם סיוע בדירור להכנסה נטו של כ-165,000 כתר לשנה שהם כ-80% מהנטו שלה בזמן שעבדה (כ-205,000 כתר לשנה).

מהנדס בכיר שעבד 40 שנה בשכר ממוצע של 480,000 כתר ולמד 5 שנים יצבור חיסכון פנסיוני של 2,412,000 כתר, כלומר פנסיה של 150,000 כתר לשנה ויחד עם סיוע בדירור כ-168,000 כתר נטו לשנה שהם כ-60% מהנטו שלו בזמן שעבד (כ-280,000 כתר לשנה).

מהדוגמאות שהובאו ניתן לראות כי בעלי הכנסות גבוהות ובינוניות מקבלים פנסיה נמוכה יחסית מהמערכת הממלכתית שעה שבעלי הכנסות של צווארון כחול ומקבלי שכר מינימום (העומד בשבדיה על כ-192,000-204,000 כתר למשרה מלאה) נהנים מהכנסה נטו כמעט זהה או זהה לזו שהייתה להם בזמן שעבדו. כתוצאה מכך קיימת בשבדיה שיכבה פנסיונית נוספת. אלו הן פנסיות מתוקף הסכמים קיבוציים החלות על כ-90% מהשכירים השבדים. פנסיות אלו כוללת תשלום מעסיק של כ-4.5% מהשכר לקרן פנסיה בנייהול האיגודים המקצועיים. העובדים אינם מפרישים משכרם לקרנות אלו. התשלומים לקרן נמשכים גם במהלך תקופות אבטלה או מחלה קצרות על בסיס השכר האחרון. גם לאחר חישוב הפנסיה הנוספת נותרת המערכת השבדית שוויונית ביותר.

הסכום הכולל לכ-155,000 כתר נטו לשנה לפנסיונר יחיד (כ-1300 אירו לחודש). סכום זה שקול יחסית לתל"ג השבדי למצב שבו פנסיית מינימום נטו עבור פנסיונר ישראלי במחירי 2008 תהיה 3,800 ₪ לחודש.

ההפרשה לפנסיה מתבצעת עבור כל שכרו של העובד או כל הכנסתו העסקית כעצמאי עד תיקרה של 8 פעמים סכום הבסיס השבדי (סכום הבסיס השבדי הוא משתנה המשמש את הביטוח הלאומי השבדי לצורך חישוב תשלומים סוציאליים שונים) שהם בערך כ-100% מהשכר הממוצע למשרה מלאה בשבדיה. העובד משלם לקרן 7% מהכנסתו והמעביד סכום השקול ל-10.21% משכרו של העובד גם אם שכר העובד עולה על 8 פעמים מסכום הבסיס. סכומים אלו חלים מהיום הראשון לעבודה. גם מי שאינו עובד כשכיר או עצמאי צובר זכויות פנסיוניות. מקבלי דמי אבטלה, מחלה, לידה ונכות משלמים מקצבתם את החלק שמשלם עובד שכיר והמדינה משלמת בעבורם את חלקו של המעסיק. סטודנטים, מי שמטפלים בילד בביתם, מי שמטפלים בבן משפחה חולה וחיילים בשירות חובה או צעירים בשירות לאומי נחשבים כמי שמקבלים שכר בסיסי לצורך הצבירה הפנסיונית והמדינה משלמת עבורם לקרן הפנסיה.

גיל הפרישה בשבדיה הוא 65. אולם ניתן לצאת לפנסיה מוקדמת עם תשלומי פנסיה נמוכים יותר כבר מגיל 61 או לפרוש בגיל 67 עם פנסיה גבוהה יותר. מובטלים מבוגרים זכאים לתשלום דמי אבטלה תלויי שכר ללא הגבלת זמן עד לגיל 61. בעת הפרישה מחושבת קצבת הפנסיה כסך הצבירה חלקי תוחלת החיים הממוצעת מעבר לגיל 65 (או פחות למי שיצא לפנסיה מוקדמת). תוחלת החיים מחושבת על בסיס 5 השנים שקדמו למועד הפרישה. לאחר הפרישה מעודכנת הפנסיה בהתאם לשיעור עליית השכר והמחירים.

הפנסיה בשבדיה: דוגמאות

על מנת להבהיר ולהמחיש אביא שלוש דוגמאות. אחת של שכיר בעל הכנסה חציונית של "צווארון כחול", השנייה של שכיר בעל משכורת ממוצעת במשך כל גיל העבודה למעט תקופת הלימודים באוניברסיטה והשלישית של שכיר בעל משכורת הנחשבת בשבדיה כמשכורת גבוהה יחסית.

פועל יצור שהרוויח במשך 40 שנה שכר של כ-240,000 כתר לשנה (שכר הקרוב לשכר

ובחזרה לישראל

והסיעוד שלהם זכאים הפנסיונר השבדי או הדני. גם מי שצבר זכויות פנסיוניות באופן לא סדיר אינו עובר לרוב את הסכום שהיה מקבל ללא פנסיה בגלל אובדן השלמת ההכנסה. מצב זה וודאי שאינו צפוי להפתר ע"י צו ההרחבה, המסוגל להבטיח למקבל שכר מינימום פנסיה מקסימלית (בהנחה שיעבוד 40 שנה רצוף אצל אותו מעסיק לאחר 2013) של כ-1500 ₪ ברוטו לחודש. סכום שיחד עם דמי הביטוח הלאומי וללא הסיוע בדיוור וכולל השלמת הכנסה שכעת לא יהיה זכאי להם יביאו אותו להכנסה נטו של פחות מ-3,000 ₪ לחודש במחירי 2008.

בישראל כפי שכבר צוין אין מנגנון המבטיח כיום פנסיית מינימום גבוהה לכלל האוכלוסייה. מערכת הפנסיה הישראלית מיטיבה רק עם מיעוט שזכה ליציבות תעסוקתית במסגרת מקומות עבודה עם הסכם קיבוצי טוב והסדרי קביעות. היתר צריכים במקרה הרע ביותר להתבסס על קצבת הביטוח לאומי שיכולה להגיע לכל היותר כולל סיוע בדיוור וכולל השלמת הכנסה לכ-2,600 ₪ נטו וזאת שעה שהם יכולים רק לחלום על שירותי החינם בתחום הבריאות

עמי וטורי הוא ד"ר
להסטוריה, חבר
ביסוד ובקשת
הדמוקרטית
המזרחית

vaturyami@gmail.com

שלטון התאגידים

<<< יפתח גולדמן

אלה שכולנו אוהבים לשנוא

'מקדונלדס' ספגה ביקורות חריפות על איכות האוכל שהיא מוכרת, כמו גם על תנאי ההעסקה של העובדים. בתגובה החברה השיקה קמפיינים של "אוכל בריא במקדונלדס", וספרה על אפשרויות לקריירה רוחנית ומרתקת. אשרי המאמין. התאגיד נמצא במקום ה-359 בעולם, עם מחזור של 23 מיליארד דולר ורווח שנתי של כמעט 2.5 מיליארד.

"הידועות לשמצה" הן אותן פירמות ששמן מוזכר כמעט בכל שיחה פופולרית (או פופוליסטית) על "שלטון התאגידים" ותוצאותיו. 'נסטלה' ו'מקדונלדס' למשל הן פירמות כאלה. מעניין שאף אחת מן הידועות לשמצה אינה נמצאת ברשימת עשרת התאגידים הגדולים בעולם, וחבן אפילו לא נכנסות לרשימת המאה. הסיבה ברורה: התאגידים הגדולים בעולם (פרט ל'וול-מרט' שכבר נדונה בטור זה בעבר) הן חברות פיננסים, חברות להפקת דלק ויצרניות כלי רכב. חברות כאלה לא מציבות בפנינו דילמות צרכניות יומיומיות. לעומת זאת, כל הורה מכיר את ההתלבטות האם לקחת את הילד ל'מקדונלדס' ולעשות אותו מאושר, או להכנס עם הפעוט לשיחה חינוכית ארוכה שבסופה ידע גם הוא לדקלם "למה אנחנו לא אוכלים במקדונלדס"... כל חובב גלידות כבר עמד לפחות פעם אחת מול המקרר של 'נסטלה' בקיוסק, וקיווה שאף אחד לא רואה... כל משתמש מחשבים שביניו כבר קילל עשרות פעמים את אבא ואת אמא של ביל גייטס, והמשיך להשתמש בתוכנות שלו... אז להנאתם המזוכיסטית של קוראי הטור "שלטון התאגידים", הנה כמה פרטים על אלה שכולנו אוהבים לשנוא:

נייקי

איך יש לבטא את השם: נייק או נייקי? אני זוכר את היכוחים האלה מאז שאני ותאגיד NIKE היימ ילדים (החברה הוקמה ב-1964 ואמצה לעצמה את השם NIKE ב-1978). באופן אישי אני גורס נייק, תמיד אמרתי נייק ואמשיך לקרוא לתאגיד נייק. ובכל זאת, "נייקי" היא התשובה הנכונה. השם שאול משמה של אלת הניצחון היוונית ניקה (שהאמריקאים לא כל כך מיטיבים לבטא).

'נייקי' היא יצרנית נעלי ספורט מהגדולות בעולם. כבר שנים רבות סופגת החברה ביקורות על תנאי העבודה במפעלים שלה ושל ספקיה בארצות העולם השלישי. ביולי האחרון, לדוגמה, צוות טלוויזיה אוסטרלי חשף מקרים של עבודת כפייה באחד ממפעלי הביגוד הגדולים של נייקי במלזיה.

מי שרוצה ימצא ניחומים בכך שעם מחזור של קצת יותר מ-16 מיליארד דולר, נייקי היא רק החברה ה-153 באמריקה, ומגדלת מלמטה את רשימת החמש-מאות הגדולות בעולם.

נסטלה

חברת המזון השוויצרית 'נסטלה' היא מועמדת רצינית לתואר "התאגיד השנוא ביותר", בעיקר בגלל השייך האגרסיבי של תחליפי חלב - אם בארצות העולם השלישי. פעילות זו של החברה הובילה להכרזת חרם-צרכנים בשנת 1977. בשלושים השנים שחלפו מאז מנהל התאגיד מאבק תודעתי, משפטי וכלכלי נגד הארגונים הקוראים להחרמתו.

החרם על נסטלה הוא אחד המאבקים הצרכניים היותר-מפורסמים ומוצלחים. למרות זאת, מחזור המכירות של החברה הוא 90 מיליארד דולר, והרווח השנתי קרוב ל-9 מיליארד. חברת 'נסטלה' היא התאגיד ה-57 בגודלו בעולם.

מיקרוסופט

ענקית המחשבים 'מיקרוסופט' היא התאגיד ה-136 בגודלו בעולם. ב-2007 עמד המחזור של התאגיד על 51 מיליארד, והרווח השנתי על 14 מיליארד. מיקרוסופט ידועה לשמצה בעיקר בזכות החשאייות שבה היא מגינה על מוצרי התוכנה שלה. כך היא מקשה על חברות אחרות לפתח מוצרים תואמים ושומרת על המונופול שלה. לפני שנה הטיל האיחוד האירופי קנס של 1.4 מיליארד דולר על מיקרוסופט בגלל מדיניות זו (הקנס הגדול ביותר שהטיל האיחוד אי פעם במסגרת מדיניות עידוד התחרות שלו). בדו"ח הפיננסי האחרון שלה, מינואר 2009, הודיעה מיקרוסופט שתאלץ לפטר עד 5,000 עובדים כתוצאה מהמשבר הכלכלי העולמי.

מקדונלדס

'מקדונלדס' היא רשת המזון המהיר הגדולה ביותר בעולם. מיליון וחצי עובדי 'מקדונלדס' ברחבי העולם מאכילים בכל יום 58 מיליון איש.